

«ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» МЕТЬЮ ЛІПМАНА: ЧИ ПОТРІБНА СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ФІЛОСОФІЯ?

І. П. Міщенко

Розглядається проблема актуальності для сучасної школи філософії, висвітлюється досвід педагогічного колективу Полтавської гімназії № 31 щодо використання програми М. Ліпмана «Філософія для дітей» для формування громадської позиції учнів, їх ставлення до самих себе та подій і явищ навколишнього світу.

Ключові слова: філософія для дітей, критичне мислення, програма М. Ліпмана

Мищенко І. П. «Філософія для дітей» Метью Ліпмана: нужна ли современной украинской школе философия?

Рассматривается проблема актуальности для современной школы философии, освещается опыт педагогического коллектива Полтавской гимназии № 31 по использованию программы М. Липмана «Философия для детей» для формирования гражданской позиции учащихся, их отношения к самим себе, событиям и явлениям окружающего мира.

Ключевые слова: философия для детей, критическое мышление, программа М. Липмана

Mischenko I. "Philosophy for Children" by Matthew Lipman: does Ukrainian Contemporary School Need Philosophy?

Paper deals with the problem of philosophy actuality for the modern school, highlights experience of the Poltava gymnasium № 31 teachers about using M.Lipmana "Philosophy for Children" to shape social position of pupils, their attitude towards themselves, events and phenomena of the world.

Keywords: philosophy for children, critical thinking, the program of M.Lipmans

Навчити учня запитувати, досліджувати, мислити, творити, вирішувати, аналізувати, дебатувати – ось основні ланки формування сучасного мислення дитини. «Життя – вічна наука», як стверджує народна мудрість. І реалії сьогодення ще раз це підтверджують.

Нестабільність світу, інтенсивність соціально-економічних і технологічних змін зумовлюють потребу вчитися впродовж усього життя. Глобальні соціальні зміни впливають на школу, навчителя, ставлячи перед ними нові вимоги, нові завдання, в центрі уваги яких – дитина, самотутня особистість з неповторною індивідуальністю, для якої необхідно створити оптимальні умови для розвитку і навчання, продукування оригінальних ідей, логічного, творчого і критичного мислення, здатності приймати нестандартні рішення.

Тому в сучасних умовах розвитку освіти надзвичайно актуальним є розвиток особистісних можливостей учня, формування його компетентностей, власних здатностей вирішувати практичні завдання та діяти в нестандартних ситуаціях.

Яке мислення формує сучасна школа? Яку людину ми виховуємо, якою буде її моральний, інтелектуальний, культурний потенціал – від цього у кінцевому випадку залежить доля України. Надто складно передбачити майбутнє наших дітей, покладаючи на школу завдання забезпечити їх знанням на все життя. Тому всім нам – сучасним педагогам – необхідно усвідомлювати, що формування сучасного мислення молодого покоління невіддільне від процесу оновлення школи. І одним зі шляхів оновлення, на мою думку, буде шлях впровадження філософії у навчально-виховний процес. Але філософії – не як «цариці наук», а як предмету, який виховає людину підготовлену до життєдіяльності, тобто людину, здатну активно, творчо мислити та діяти, саморозвиватися, невпинно інтелектуально, морально і фізично самовдосконалюватися. Предмету, який поширюватиме ідею: мудрість є цінність, керуватися цінностями – це мудро.

Більше десяти років наші вчителі впроваджують у навчально-виховний процес програму професора Метью Ліпмана

Мищенко Інна Петрівна, вчитель початкових класів, заступник директора з навчально-виховної роботи Полтавської гімназії № 31

«Філософія для дітей». Спочатку – як спецкурс за рахунок варіативної складової. Пізніше впровадження цієї програми стало альтернативною формою проведення виховних годин. Керуючись словами Ж.-Ж. Руссо, що істинне виховання складається не стільки з правил, скільки із вправ, ми трансформували і змінили певні розділи. Вчителі розпочали створення власних наробок методичного матеріалу для формування соціальної компетентності в учнів нашої гімназії: розвиток здібності конструктивно будувати свої стосунки з навколишнім світом (теми для занять: «Я і моя школа», «Я і моя сім'я» 1 клас, «Яким мене бачать інші» 2 клас, «Дружба» – 3 клас, «Бар'єри при спілкуванні» – 8 клас, «Посієш характер – пожнеш долю» – 10 клас); вміння аналізувати ситуацію, мотиви, почуття і вчинки інших (теми: «Я і мої емоції» 1 клас, «Ми – це наші вчинки» 2 клас, «Страждання та випробування» 4 клас, «Чому людина плаче та сміється» 6 клас, «Шляхи вирішення конфлікту» 9 клас); вміння розуміти самого себе і ставитись до себе, свого життя, здоров'я, довкілля з відповідною повагою (теми для обговорення: «Сенс життя» 5 клас, «Життя дається тільки раз» 7 клас, «Настрій. Як ним керувати?» 9 клас, «Самоставлення. Як ставлюся до себе» 10 клас, «Я в світі – світ у мені» 11 клас); уміння відстоювати власну громадянську позицію.

Сьогодні впровадження програми «Філософія для дітей» для учнів 1 – 11 класів нашої гімназії відбувається в межах інтегрованого курсу, який включає в себе основні категорії як філософії, так і практичної психології, естетики, етики.

Опрацьовуючи вічні філософські питання, які пробуджують у дитини зацікавленість до пізнання світу, ми піднімаємо широке коло проблем і питань, серед яких – людина, світ, природа, при-

чина і наслідок, мораль, використовуючи не підручник, а художні повісті та оповідання, казки, приказки та прислів'я, які мають філософське навантаження і провокативний характер, що стимулює до розмірковування, дослідження, і ні в якому разі не перетворює заняття на додатковий урок позакласного читання. Створення проблемної ситуації, дискусії, монолози – форми спілкування під час занять. Саме спілкування дає можливість одержати та пережити більш широкий досвід, засвоїти ціннісні відносини.

• *Щастя.* Що таке щастя? Що необхідно для вашого щастя? Згодні ви з думкою, що людина створена для щастя? Чи відображається щастя на обличчі людини? Як на вашу думку, ставитися до інших людей по-доброму – це щастя? Намалюй квітку щастя.

• *Працелюбність.* Що більше всього ви любите робити? Чи вдається вам перебороти лень? Чи повинні люди заставляти себе працювати? Погоджуетесь ви з тим, що займатися цікавою роботою – це справжнє щастя людини? Намалюй світ, в якому всі люди будуть займатися улюбленою працею.

• *Дружба.* Що таке дружба? Як потрібно ставитись до людей, щоб у тебе з'явилися друзі? З якою людиною ти б хотів дружити? Чи можуть дружити рослини, тварини? Як ви гадаєте, у людини, яка присвятила себе служінню іншим, багато друзів?

Аристотель писав: «Філософія починається із здивування...». Більшість сучасних школярів страждають формальним мисленням, байдужою громадською позицією, виконують більше роль слухача, а не активного співрозмовника. І під час проведення занять за курсом «Філософія для дітей» ми ставимо перед собою за мету навчити дітей уникати цих стандартів, розуміти один одного, поважати осо-

Фрагменти занять з використанням методики М.Ліпмана

бисту думку. Намагаємося довести їм, що думка кожного важлива, цікава, інша, і кожен має право на своє особисте міркування. Така позиція розвиває довіру до вчителя, віру у свої власні сили, індивідуальність, толерантне ставлення до однокласників. Кожне заняття – це діалог. Діалог між рівними, які співпрацюють і поважають один одного.

І з перших занять правилом становиться твердження: «Я маю право на свою думку. Я маю право висловити її вголос, навіть якщо вона суперечить сказаному іншим...». І саме питання для дискусії, приклад яких викладений вище, дають таку можливість.

Упровадження курсу «Філософія для дітей» в 1 класу, ми розпочинаємо зі щоденника «Хто я?», створеного вчителем початкових класів Л. В. Скориковою у 2005 році. Сторінки цього щоденника дають можливість учням початкових класів усвідомити своє місце в житті, суспільстві, краще зрозуміти свої відчуття, потреби, свою необхідність для оточуючих. «Щоденник» сприяє встановленню більш відвертих стосунків між дитиною, учителем і батьками. Особистий щоденник «Хто я?» розрахований на дітей, які починають вивчати курс «Філософія для дітей» перший рік. У цей період важливо вчити дитину міркувати, висловлювати власні думки, обґрунтовувати їх – філософствувати. Практика показала, що учні із задоволенням вчать пізнавати самих себе, своє дозвілля. Наведу приклад тем, які пропонуються для опрацювання: «Я», «Я і моє тіло», «Я і Я», «Я і мої емоції», «Я і мої бажання», «Я і моя сім'я», «Я і моя школа», «Я та інші», «Я і тиша», «Я і мої відчуття», «Я і мої друзі», «Хто я?», «Я і мої таємниці».

Кожен вчитель, в залежності від контингенту свого класу, можливо, добре нові теми, які потрібні в тій чи іншій ситуації («Я і хуліган», «Я і сварки з друзями», «Я і крадіжка», «Я і успіх» та інші).

Ілюстрації учнів початкових класів до філософської казки

Продовжуючи в старших класах, щоб зберегти цілісність тематики, яку обирає кожна паралель класів, наша інтегрована програма має інваріантну та варіативну складові. Тобто, є ключові головні теми, які розкривають зміст і мету даного циклу, і теми, які вчитель-класовод добирає самостійно, керуючись власним баченням тематики окремого циклу тем.

Наприклад, для 1 класу:

Інваріантна (головна) тема	Варіативна частина
Вміння помічати важливе	«Особистий щоденник «Хто я?», «Пташка маленька, а й та серце має», «Чи все вимірюють грошима?»
Служіння людям	«У лиху годину пізнаєш вірну людину», «Де є добрі люди, там біди не буде», «Добре слово солодше за мед»
Світ краси	«Рідна земля – мов колиска золота», «Квіти – діти природи, тож збережемо її вроду»

У ході занять вічні філософські питання «Що і яким чином?», які хвилювали ще стародавніх греків, сьогодні стали предметом розмірковування дітей від 1 до 11 класу сучасної школи. Співпраця вчителя і учнів створює ситуацію успіху, через курс «Філософія для дітей» робить навчально-виховний процес цікавим, ефективним, змістовним, диференційованим. Бути особистістю, мати і висловлювати свою думку, своє ставлення до оточуючого навколо – ось що приваблює дитину, що найбільше цінується кожним.

«Філософія для дітей» в стінах сучасної школи – це платформа для ефективних соціокультурних перетворень, яких вимагає сучасне суспільство, виховання у підростаючого покоління таких якостей як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на досягнення мети раціональним шляхом і відповідними засобами.

Цитувати: Міщенко І. П. «Філософія для дітей» Метью Ліпмана: чи потрібна сучасній українській школі філософія? / І. П. Міщенко // Постметодика. – 2013. – № 6. – С. 19–21.

© І. П. Міщенко, 2013. Стаття надійшла в редакцію 19.11.2013 ■